

ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ МОЛЮСКІВ РОДУ *LIMAX* НА ТЕРИТОРІЇ ЖИТОМИРСЬКОЇ ТА КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ

Чернишова Т. М., к. б. н., ст. викладач
Пінкіна Т. В., к. б. н., доцент

Постановка проблеми. Наземних молюсків віддають перевагу вологим, затіненим і прохолодним біотопам або відповідним ділянкам у межах цих біотопів. Але переважна більшість молюсків більш або менш тісно пов'язана з лісами, частина з них

– також з іншими затіненими біотопами, часто антропогенного походження (садами, парками тощо). Багаті у кількісному (щільність популяцій) і якісному (загальна кількість видів) відношенні угруповання цих тварин часто спостерігаються у дуже зволжених лісових біотопах: береги струмків, узлісся або розріджені ділянки лісу. Для багатьох видів наземних молюсків, в тому числі і для слизнів роду *Limax* характерна тенденція до синантропізації. В урбанізованому середовищі вони заселяють підвали, погребі, паркові зони, лісові смуги та інші біотопи [4].

Аналіз останніх публікацій. На території України зустрічається 5 видів роду *Limax*, що належать до 2 підродів (*Limax* – 3, *Limacus* – 2). Усі вони мешкають переважно в урбанізованих біотопах, лісових смугах біля міст (*Limax flavus*, *Limax ecarinatus*, *Limax maximus*), а також в листяних лісах, в затінених місцях з багатою і достатньо вологою підстилкою або під густим трав'яним покривом, трухлявою деревиною *L. cinereoniger*, *L. maximus*).

L. maximus – космополітний синантропний вид фауни України. Був виявлений у різних областях та населених пунктах, а також у лісових смугах біля міст [1, 3, 6, 9, 10]. Але зараз цей вид розглядають як синантропний елемент малакофауни України.

L. cinereoniger – поширений в Україні вид, населяє північні, центральні та західні області [7, 8]. Це стенобіонтний лісовий вид, який переважно мешкає в мішаних та широколистяних лісах, в містах зустрічається в лісопарках різних областей України [7]. Був знайдений в парках м. Львова та лісопарках на його околицях [7].

Ареал поширення *L. flavus* на території України – пів Крим та південні області. Цей вид був помічений в ботанічному саду Ялти та в синантропних біотопах Одеси [6]. Це типовий синантропний вид, який мешкає в підвалах та погребях [4, 11]. В інших областях цей вид поки що не відмічений.

L. ecarinatus був знайдений у горах Криму. Але нещодавні знахідки цього виду в урбанізованих біотопах Миколаєва та Одеси [5], Запоріжжя, Донецька [10], зокрема останні знахідки *L. ecarinatus* в Київській області [1] свідчать про більш широкий ареал цього виду на території України, ніж вважалося раніше.

Мета досліджень. Розглянути видовий склад та екологічні особливості існування роду *Limax* на території Житомирської та Київської областей.

Об'єкт досліджень. Молюски роду *Limax* (*L. cinereoniger*, *L. maximus*, *L. flavus*, *L. ecarinatus*).

Методика досліджень. Для дослідження використано 236 екз. слизнів роду *Limax* (*L. cinereoniger* – 42, *L. maximus* – 171, *L. flavus* – 45, *L. ecarinatus* – 6), зібраних у весняно-осінній період 2013 року з території 12 районів Житомирської та Київської областей (табл.). Збір молюсків проводили за загальноприйнятими методиками [6].

Дорослі особини слизняків збирали в основному у підвалах та біля жилих приміщень і транспортували в пластмасових чи скляних банках, заповнених вологою трухлявою деревиною та листям. Для ідентифікації видів використовували зовнішньоморфологічні та деякі анатомічні ознаки [6].

Результати досліджень. Видовий склад та чисельність слизнів роду *Limax* у досліджених вибірках наведені в таблиці. Широко розповсюдженим видом виявився *L. maximus*, який знайдено нами у дев'ятнадцяти пунктах збору. Його популяції в північному регіоні виявились досить багаточисельними (5-20 екз. з одного пункту збору). Отримані результати доводять, що цей вид є звичайним синантропним видом на дослідженій території (табл.). Нами цей вид виявлено лише в урбанізованих біотопах (підвали, погребі, паркова зона).

L. cinereoniger виявився менш поширеним видом на території Житомирської області. Це стенобіонтний лісовий вид, який переважно мешкає в мішаних та широколистяних лісах. Нами цей вид було знайдено у п'яти пунктах збору (3-11 екз. з одного пункту збору).

Видовий склад молюсків роду *Limax*

№	Місце збору	Н	Вид
1.	м. Житомир (околиця міста)	10	<i>L.cinereoniger</i>
		25	<i>L. maximus</i>
2.	Житомирська обл., Андрушівський р-н, с. Волиця (погріб)	10	<i>L. maximus</i>
3.	Житомирська обл., Андрушівський р-н, смт. Червоне (погріб)	9	<i>L. maximus</i>
		15	<i>L. flavus</i>
4.	Житомирська обл., Бердичівський р-н, с. В.Низгірці (погріб)	20	<i>L. maximus</i>
5.	Житомирська обл., Бердичівський р-н, с. Райки (погріб)	10	<i>L. maximus</i>
6.	Житомирська обл., Бердичівський р-н, с. Рея (погріб)	5	<i>L. maximus</i>
		3	<i>L. flavus</i>
7.	Житомирська обл., Баранівський р-н, с.Довбиш (околиці міста)	4	<i>L. maximus</i>
8.	Житомирська обл., Житомирський р-н, с. Піски (погріб)	17	<i>L. maximus</i>
9.	Житомирська обл., Житомирський р-н, с. Троянів (погріб)	5	<i>L. maximus</i>
		10	<i>L.cinereoniger</i>
10.	Житомирська обл., м. Коростишів (погріб)	4	<i>L. maximus</i>
11.	Житомирська обл., м. Коростень (погріб)	15	<i>L. maximus</i>
12.	Житомирська обл., Коростенський р-н, с. Бондарівка (околиці села)	8	<i>L.cinereoniger</i>
13.	Житомирська обл., Коростенський р-н, с. Омелянівна (погріб)	7	<i>L. maximus</i>
14.	Житомирська обл., Коростенський р-н, с. Михайлівка (околиці села)	11	<i>L.cinereoniger</i>
15.	Житомирська обл., м. Новоград – Волинський (погріб)	12	<i>L. maximus</i>
16.	Житомирська обл., Овруцький р-н, с. Острів (погріб)	16	<i>L. maximus</i>
17.	Житомирська обл., Олевський р-н, с. Рудня-Озерянська (погріб)	5	<i>L. maximus</i>
		3	<i>L.cinereoniger</i>
18.	Житомирська обл., Попільнянський р-н, смт Корнин (погріб)	4	<i>L. maximus</i>
		12	<i>L. flavus</i>
19.	Житомирська обл., м. Радомишль (погріб)	3	<i>L. maximus</i>
20.	Житомирська обл., Радомишльський р-н, с. Мала Рача (погріб)	9	<i>L. maximus</i>
		3	<i>L. ecarinatus</i>
21.	Житомирська обл., смт. Романів (погріб)	8	<i>L. maximus</i>
22.	Київська обл., Володарський р-н с. Рубченки (погріб)	15	<i>L. flavus</i>
23.	Київська обл., Києво-Святошинський р-н, с. Мрія (біля будинку)	10	<i>L. maximus</i>
		3	<i>L. ecarinatus</i>
Разом		263	

L. flavus є західно-середземноморським видом. Природний ареал цього виду охоплює середземноморські країни Європи, Передньої Азії та острови Середземного моря. Проте він широко розселився по синантропних біотопах і в даний час є космополітним видом. На території України *L. flavus* раніше виявляли лише в урбанізованих біотопах Криму й південних областях [5, 11]. Нами встановлено, що *L. flavus* на території України має значно ширший ареал. Популяції *L. flavus*, які

знайдено в трьох пунктах збору з Житомирської області, свідчать про значно ширший ареал поширення *L. flavus*.

L. ecarinatus – східно-середземноморський вид. Його природний ареал – країни Причорномор'я, де цей вид заселяє природні біотопи. В Україні *L. ecarinatus* був вперше виявлений у горах Криму. Нами виявлено *L. ecarinatus* у Житомирські областях лише в одному пункті зборі (табл.) і то в малій кількості.

Висновок. Отже, в результаті дослідження нами виявлено на території Житомирської та Київської областей чотири види роду *Limax*: *L. maximus*, *L. cinereoniger*, *L. flavus*, *L. ecarinatus*. *L. maximus* надає перевагу урбанізованим біотопам, де він зустрічаються у великій кількості. *L. flavus* і *L. maximus* типові підвальні види, в природних біотопах нами не зустрічалися. *L. cinereoniger* – вид, який домінує у природних біотопах на території Житомирської області.

Джерела використаної інформації

1. Байдашников А. А. Наземная малакофауна Украинского Полесья. Сообщение 1. Видовой состав и связь моллюсков с растительным покровом / А. А. Байдашников // Вестн. зоологии. – 1992. – № 4. – С. 13-19.
2. Балашёв И. А., Сверлова Н. В. Новые данные о распространении наземных моллюсков подрода *Limacus* (Gastropoda, Pulmonata, Limacidae) на территории Украины // Вестн. зоол. – 2007. – Т. 41, №4. – С. 361-364.
3. Кирпан С. П. До вивчення синантропних елементів у наземних малакоценозах заходу України / С. П. Кирпан, Н. В. Сверлова // Наук. зап. Держ. природозн. музею. – Львів, 2002. – Т. 17. – С. 191-195.
4. Клауснитцер Б. Экология городской фауны: Пер. с нем. – М.: Мир, 1990. – 246с., ил.
5. Крамаренко С. С., Сверлова Н. В. К изучению наземной малакофауны (Gastropoda, Pulmonata) Николаевской области // Вестн. зоологии. – 2001. – Т. 35, № 2. С. 75–78.
6. Лихарев И. М., Виктор А. Й. Слизни фауны СССР и сопредельных стран (Gastropoda terrestria nuda). – Л.: Наука, 1980. – 438с. – (Фауна СССР. – Т. 3, вып. 5. Нов. сер., № 122).
7. Сверлова Н. В. Биотопическое распределение наземных моллюсков города Львова и его окрестностей / Н. В. Сверлова // Вестн. зоологии. – 2000. – Т. 34. – № 3. – С.73-77.
8. Сверлова Н. В. Наземні молюски (Gastropoda, Pulmonata) Природних та урбанізованих екосистем Розточчя / Н. В. Сверлова // Природа Розточчя: збірник науково-технічних праць природного заповідника „Розточчя”. – Вип. 1. – Івано-Франкове: ПЗ „Розточчя”, 1999. – С. 150-154.
9. Сверлова Н. В., Хлус Л. Н., Крамаренко С. С. и др. Фауна, экология и внутривидовая изменчивость наземных моллюсков в урбанизированной среде. – Львов, 2006. – 226с.
10. Сверлова Н. В. До вивчення наземної малакофауни (Gastropoda, Pulmonata) південно-східної частини України / Н. В. Сверлова, В. В. Мартинов, О. В. Мартинов // Наукові записки Державного природознавчого музею. – 2006. – № 22. – С. 35-46.
11. Сверлова Н. В., Крамаренко С. С., Шкарлюк А. Н. Наземная малакофауна Северо-Западного Причорномор'я: основне результати и перспективи исследований // чтения памяти А. А. Браунера: Метериалы междунар. конф. – Одеса: АстроПринт, 2000. – С. 29-34.